

Принципи оцінювання інноваційного розвитку загальноосвітнього навчального закладу

Дмитро ПУЗІКОВ,

кандидат педагогічних наук, завідувач лабораторії педагогічних інновацій Інституту педагогіки НАПН України

Діяльність з оцінювання інноваційного розвитку загальноосвітнього навчального закладу (далі – ЗНЗ) зумовлює необхідність в обґрунтуванні відповідного теоретико-методичного забезпечення. Його важливою складовою є принципи оцінювання інноваційного розвитку ЗНЗ. Ці принципи, з одного боку, дають змогу конкретизувати вимоги методологічних підходів, які узасаджують оцінювання інноваційного розвитку ЗНЗ, сформулювати на основі компонентів наукової теорії цієї діяльності (зокрема – закономірностей) настанови для практичної діяльності суб'єктів оцінювання. З другого боку, принципи уможливають визначення й обґрунтування правил їх реалізації, тобто, правил оцінювання інноваційного розвитку ЗНЗ, з урахуванням яких розроблятиметься нормативно-правове забезпечення цієї діяльності.

Отже, вирішення проблеми принципів оцінювання інноваційного розвитку ЗНЗ матиме актуальність як для теорії, теоретико-методичного забезпечення, так і для практики оцінювання, зокрема розвитку його нормативно-правового забезпечення. Зазначені принципи застосовуються в ході організації оцінювання інноваційного розвитку експериментальних загальноосвітніх навчальних закладів лабораторії педагогічних інновацій Інституту педагогіки НАПН України та Інституту інноваційних технологій і змісту освіти МОН України, зокрема, Ліцею №293 І–ІІІ ст. Деснянського району м. Києва.

Проблематика інноваційного розвитку ЗНЗ цікавить багатьох вітчизняних і зарубіжних учених. Філософські, теоретико-методичні, освітні, управлінські, технологічні, інформаційні, соціально-педагогічні й соціально-психологічні, матеріально-технічні та інші аспекти інноваційного розвитку школи, а також цілі, зміст, засоби та шляхи, очікувані результати реалізації цього процесу досліджували Н.М. Бібік, Л.М. Ващенко, Дж. Гатто, К.В. Гораш, Л.І. Даниленко, Г. Драйден і Дж. Вос, Г.В. Єльнікова, І.Г. Єрмаков, Ю.Л. Загумьоннов, В.М. Зоц, Л.М. Калініна, С.В. Кириленко, Т.М. Ковальова, В.Г. Кремень, Н.Б. Крилова, В.С. Лазарєв, О.І. Локшина, О.І. Ляшенко, О.Я. Мариновська, О.М. Новіков і Д.О. Новіков, Л.А. Онищук, А.О. Остапенко, Дж.Равен, О.Я. Савченко, М.Фуллан, А.Д. Цимбалару, В.А. Ясвін та ін.

Колектив лабораторії педагогічних інновацій Інституту педагогіки НАПН України розробив Концепцію інноваційного розвитку ЗНЗ [4].

До проблеми обґрунтування принципів інноваційного розвитку загальної середньої освіти загалом та ЗНЗ зокрема зверталися Л.М. Ващенко, К.В. Гораш, Л.І. Даниленко, І.Г. Єрмаков, Л.М. Калініна, С.В. Кириленко, В.Г. Кремень, О.Я. Савченко,

А.Д. Цимбалару та ін. Різні аспекти оцінювання інноваційного розвитку ЗНЗ досліджували Л.М. Ващенко, К.В. Гораш, Л.І. Даниленко, І.Г. Єрмаков, Л.М. Калініна, С.В. Кириленко, В.І. Маслов, Д.О. Пузіков та ін. Водночас принципи оцінювання інноваційного розвитку ЗНЗ є одним із найменш досліджених питань теоретико-методичного забезпечення оцінювання інноваційного розвитку ЗНЗ.

Метою статті є визначення та обґрунтування принципів оцінювання інноваційного розвитку ЗНЗ. З огляду на це, окреслимо такі завдання дослідження: визначити поняття «принципи оцінювання інноваційного розвитку загальноосвітнього навчального закладу», виокремити, обґрунтувати та описати ці принципи, класифікувати їх.

Поняття «принцип» (від лат. *principium* – основа, початок) походить із філософії, де розглядається як передумова, першооснова, основне теоретичне знання, положення, вихідний пункт певної теоретичної або практичної діяльності [8].

Сучасні вчені розглядають принципи як форму організації наукового знання [6]; складову методології науково-теоретичної або практично-перетворювальної діяльності; зовнішню щодо структури цієї діяльності характеристику, яка детермінує її організацію й побудову [5].

У педагогіці виділяють принципи науково-педагогічного дослідження, а також принципи виховання, навчання й освіти, які спрямовані на теоретичне узасадження навчально-виховного процесу [2, с. 712–714].

Принципи виховання визначають як «ідеї методологічного рівня, які задають напрями наукових досліджень і розробки виховних методик» [там само, с. 712], «керівні положення, які відображають загальні закономірності процесу виховання і

визначають вимоги до змісту, організації і методів виховного впливу» [1, с. 104].

Принципи навчання розглядають як «основні вихідні вимоги до організації навчального процесу» [2, с. 713], основні положення, які визначають зміст, організаційні форми і методи навчального процесу відповідно до його загальних цілей і закономірностей [7, с. 440]. У дидактиці існують також принципи діагностування і контролювання навченості (академічної успішності) учнів [там само, с. 548].

Водночас принципи освіти розуміються як «вихідні положення, що визначають побудову, функціонування та розвиток системи освіти в Україні» [1, с. 714].

На основі розглянутих визначень поняття «принцип», «принципи виховання» тощо формуємо власне визначення поняття «принципи оцінювання інноваційного розвитку загальноосвітнього навчального закладу» – це форма організації наукового знання про зазначену діяльність; основні вихідні положення, що встановлюють вимоги до її організації і здійснення.

Можна визначити декілька основ класифікації принципів оцінювання інноваційного розвитку ЗНЗ: за походженням принципів, за завданнями, змістом етапів або компонентами оцінювання тощо.

Найоптимальнішою, на нашу думку, є класифікація принципів оцінювання інноваційного розвитку ЗНЗ за походженням; на цій основі їх можна розподілити на чотири великі групи:

– *філософські принципи*, які є основами сучасного філософського пізнання (пізнаності реального світу, зв'язку теорії з практикою, детермінізму, ізоморфізму, об'єктивності, історизму, всебічності розгляду тощо) [9];

– *загальнонаукові правові та методологічні принципи*, які застосовуються в наукових дослідженнях у рамках практично всіх наук; вони пов'язані із загальнонауковими методологічними підходами, або визначені чинним законодавством, що регулює наукову і науково-технічну діяльність (юридичні принципи – законності, врахування світового рівня науково-технічного прогресу, норм і правил технічної та екологічної безпеки, вимог стандартів і міжнародних угод, компетентності й об'єктивності дослідників та експертів, експертизи громадської думки, її об'єктивного врахування, відповідальності за достовірність і повноту аналізу, обґрунтованості рекомендацій [3]; методологічні принципи – термінологічний, системності, комплексності, системно-генетичний та системно-діяльнісний, самоорганізації, інформаційності та ін. [9]);

– *загальнопедагогічні принципи*, які обґрунтовані та широко застосовуються в педагогічній теорії та практиці (технологічності, систематичності, відкритості, конфіденційності);

– *специфічні принципи*, які обґрунтовані й застосовуються в означеній сфері педагогічної діяльності (прогностичності, соціального партнерства,

громадської активності, єдності буття і становлення навчального закладу та ін.).

Стисло *охарактеризуємо основні принципи* відповідно до визначених груп та обґрунтуємо їх застосування.

1. Філософські принципи оцінювання інноваційного розвитку ЗНЗ:

– *пізнаності реального світу* – з огляду на це стверджується можливість пізнання предметів і явищ дійсності, зокрема процесу інноваційного розвитку ЗНЗ та його складових; *зв'язку теорії з практикою* – необхідність підтвердження положень теорії оцінювання інноваційного розвитку ЗНЗ у практиці його здійснення та обмеженість, уразливість цієї практики, у тому разі, якщо вона не ґрунтується на відповідних теоретико-методичних засадах;

– *детермінізму* – зважається на причинну зумовленість предметів і явищ дійсності, у тому числі причинну зумовленість інноваційного розвитку, необхідність пошуку і вивчення об'єктивних та суб'єктивних (наприклад, соціально-психологічних та індивідуально-психологічних) причин, які позитивно або негативно впливають на здійснення цього розвитку;

– *ізоморфізму* – вказується на відношення об'єктів, що відображають спільні риси в їх структурі та функціях, зокрема, наявність інваріантних структурно-функціональних характеристик інноваційного розвитку загальноосвітніх навчальних закладів різного типу, які мають різне місце розташування, різні педагогічні колективи й контингенти учнів, матеріально-технічну базу тощо;

– *об'єктивності* – стверджується необхідність визнання об'єктивної істини, пізнання об'єктів дійсності незалежно від суб'єктивістських переживань, властивих і дослідникам, ученим; щодо оцінювання інноваційного розвитку ЗНЗ, за цим принципом проголошується необхідність об'єктивного пізнання процесу, яке не залежить від політичної кон'юнктури, адміністративного впливу, економічної зацікавленості, дружніх зв'язків або особистих уподобань суб'єктів оцінювання;

– *історизму* – обґрунтовується врахування конкретних історичних обставин, історичної ретроспективи розвитку об'єкта пізнання; отже, оцінювання інноваційного розвитку ЗНЗ важливо здійснювати з урахуванням як історії цього процесу, так і конкретних історичних обставин, що впливали на нього;

– *всебічності розгляду* – розуміється необхідність врахування і вивчення всіх аспектів існування та складових об'єкта, сукупності його внутрішніх і зовнішніх зв'язків та відносин; тож для оцінювання інноваційного розвитку важливо охопити всі істотні складові і функціональні зв'язки, які постають у цьому процесі [9].

2. Загальнонаукові й правові принципи оцінювання інноваційного розвитку ЗНЗ:

• *Правові принципи* (виділено нами на основі принципів наукової і науково-технічної експертизи, вказаних у відповідному Законі України [3]):

– *законності* – з огляду на це проголошується необхідність дотримання норм чинного законодавства (зокрема, норм і правил технічної та екологічної безпеки, вимог стандартів і міжнародних угод) у процесах науково-теоретичної, науково-дослідної і практичної діяльності, пов'язаної з оцінюванням інноваційного розвитку ЗНЗ; важливим результатом урахування цього принципу може стати як розвиток нормативно-правової бази інноваційного розвитку ЗНЗ і його оцінювання на державному рівні, так і розбудова локальної (внутрішньошкільної) нормативно-правової бази (накази керівників ЗНЗ і затверджені ними (в межах компетентності) положення, порядки, інструкції), яка регулюватиме процес оцінювання розвитку конкретного ЗНЗ;

– *компетентності й об'єктивності дослідників і експертів* – для оцінювання інноваційного розвитку ЗНЗ за цим принципом передбачається необхідність залучення підготовлених і неупереджених учасників оцінювання, які не викривлятимуть його результати, що порушує проблему відбору й попередньої підготовки учасників;

– *експертизи громадської думки, її об'єктивного врахування* – проголошується необхідність коректного врахування в процесі оцінювання інноваційного розвитку ЗНЗ думок і побажань представників громади;

– *відповідальності за достовірність і повноту результатів оцінювання, обґрунтованості рекомендацій ЗНЗ, вироблених виходячи з них.*

• *Методологічні принципи:*

– *термінологічний* – з огляду на це, обґрунтовується вивчення історії термінів, розроблення або уточнення змісту та обсягу понять, встановлення взаємозв'язку і субординації понять [9, с. 60]; його реалізація зумовлює вимоги до вивчення поняттєво-категоріального апарату оцінювання інноваційного розвитку ЗНЗ, чіткості й зрозумілості термінів, які застосовуватимуться в інструментарії оцінювання;

– *системності* – вимагається врахування системних властивостей об'єктів та дослідженні й перетворенні системних об'єктів «як єдиного цілого з узгодженим функціонуванням взаємопов'язаних частин» [там само, с. 61], а до загальних характеристик системи належать «цілісність, структурність, функціональність, взаємозв'язок із зовнішнім середовищем, ієрархічність, цілеспрямованість тощо» [там само, с. 62]; щодо оцінювання інноваційного розвитку ЗНЗ, цей принцип потребує врахування системного характеру як об'єкта дослідження (процесу інноваційного розвитку школи), так і його оцінювання, що зумовлює необхідність визначення елементів, підсистем, компонентів і структурних зв'язків між компонентами цих систем (вивчення систем у статистиці), а також розгляд динаміки їх функціонування;

– *комплексності* – враховується комплексний характер об'єктів, компоненти яких можуть належати до різних сфер суспільної практики; зокрема,

в процесі оцінювання інноваційного розвитку ЗНЗ поєднуються освітні, організаційно-управлінські, соціальні, економічні, психологічні (соціально-психологічні), ресурсні та інші аспекти, які чітко виявляються, наприклад, у критеріях оцінювання;

– *системно-генетичний* – передбачається «розкриття умов зародження, розвитку і перетворення системи» [там само, с. 65]; в процесі дослідження та оцінювання інноваційного розвитку ЗНЗ – вивчення умов переходу ЗНЗ від режиму функціонування до режиму цілеспрямованих інноваційних змін;

– *системно-діяльнісний* – передбачається врахування «компонентного складу людської діяльності (потреба–суб'єкт–об'єкт–предмет–мета–завдання–засоби–процеси–умови–результат)» [там само, с. 64]; зокрема, цей принцип вказує на необхідність урахування компонентного складу діяльності з інноваційного розвитку ЗНЗ та діяльності з оцінювання цього розвитку;

– *самоорганізації* – вказується на процеси самоорганізації та нелінійний розвиток, притаманний відкритим соціальним системам, що розкриває особливості та механізми інноваційного розвитку ЗНЗ;

– *інформаційності* – вимагається під час вивчення будь-якого об'єкта, процесу чи явища в природі чи суспільстві враховувати найхарактерніші для нього інформаційні аспекти [там само, с. 68]; зокрема, враховувати інформаційну основу інноваційного розвитку ЗНЗ (і його оцінювання), інформаційні зв'язки, в цілому, інформаційну систему (компонент), яка породжується цим процесом.

3. Загальнопедагогічні принципи оцінювання інноваційного розвитку ЗНЗ:

– *технологічності* – з огляду на це вимагається технологізація процесу та процедур оцінювання, здійснення оцінювання на основі відповідної науково обґрунтованої технології;

– *систематичності* – проведення оцінювання на всіх етапах інноваційного розвитку ЗНЗ, визначення і дотримання належної періодичності оцінювання;

– *відкритості* – забезпечення прозорості процесу оцінювання, повідомлення про хід і результати оцінювання зацікавленим особам (педагогічному та учнівському колективам, батькам та широкій громадськості), висвітлення результатів оцінювання у друкованих і електронних ЗМІ;

– *оптимізації* – удосконалення організації процесу та інструментарію оцінювання інноваційного розвитку ЗНЗ за результатами його здійснення;

– *конфіденційності* – забезпечення нерозголошення інформації, що охороняється законодавством, обмеження або уникнення розповсюдження інформації про результати окремих учнів (учителів) на їх обґрунтоване прохання.

4. Специфічні принципи оцінювання інноваційного розвитку ЗНЗ:

– *єдності буття і становлення ЗНЗ* – у процесі оцінювання інноваційного розвитку ЗНЗ мають

враховуватися не лише його досягнення, а й обґрунтовані задуми, цілі, проекти розвитку;

– *активізації* – активізація процесів інноваційного розвитку ЗНЗ як пріоритетний наслідок оцінювання (а не заохочення і покарання, що супроводжують управлінський контроль);

– *прогностичної спрямованості оцінювання інноваційного розвитку ЗНЗ* – оцінювання має забезпечити не лише діагностування актуального стану розвитку, а й окреслити його подальші перспективи;

– *поєднання забезпечення індивідуального підходу до навчального закладу з єдністю вимог до оцінювання ЗНЗ* – урахування в стандартизованих процедурах та інструментарії оцінювання унікальних обставин, цілей і результатів інноваційного розвитку конкретного ЗНЗ;

– *соціального партнерства та громадської участі* – до оцінювання інноваційного розвитку ЗНЗ мають залучатися представники громадськості, вищих навчальних закладів, роботодавців, що має розглядатися і забезпечуватися в контексті стратегії соціального партнерства ЗНЗ.

Вочевидь, наведений перелік принципів не є остаточним, він коригуватиметься в процесі подальших досліджень. Однак, на наше переконання, в ньому присутні основні принципи, які регулюватимуть теоретичну й практичну діяльність, пов'язану з оцінюванням зазначеного процесу.

Узагальненням проведеного дослідження є такі висновки. Принципи оцінювання інноваційного розвитку загальноосвітнього навчального закладу – це форма організації наукового знання про зазначену діяльність; основні вихідні положення, що встановлюють вимоги до її організації і здійснення.

Найприйнятнішою основою класифікації принципів оцінювання інноваційного розвитку ЗНЗ є походження цих вихідних положень оцінювання (за відповідними сферами науково-теоретичної й практичної діяльності). На цій основі можна виділити чотири великих групи принципів оцінювання інноваційного розвитку ЗНЗ: філософські, загальнонаукові (правові й методологічні), загальнопедагогічні, специфічні (характерні, передовсім, для оцінювання інноваційного розвитку ЗНЗ).

Кожна з наведених груп охоплює декілька принципів, вимоги і можливості застосування яких у процесі оцінювання інноваційного розвитку ЗНЗ обґрунтовано в тексті статті. Ці принципи (їхній перелік коригуватиметься за результатами подальших досліджень) можуть стати однією з теоретичних основ організації і здійснення науково-теоретичної та практичної діяльності з оцінювання інноваційного розвитку ЗНЗ.

Перспективою подальших досліджень є обґрунтування правил оцінювання інноваційного розвитку загальноосвітнього навчального закладу, визначення яких здійснюватиметься на основі представлених у цьому дослідженні принципів.

Водночас визначення та обґрунтування вказаних правил дасть змогу перейти до розроблення нормативно-правової бази оцінювання інноваційного розвитку загальноосвітнього навчального закладу (значно полегшить розроблення положень, порядків, інструкції тощо).

Література

1. Волкова Н.П. Педагогіка: навч. посіб. / Н.П. Волкова. – вид. 2, перероб., доп. – К.: Академвидав, 2007. – 616 с.
2. *Енциклопедія освіти* / Акад. пед. наук України; гол. ред. В.Г. Кремень. – К.: Юрінком Інтер, 2008. – 1040 с.
3. *Закон України* «Про наукову і науково-технічну експертизу» від 10.02.1995 №51/95-ВР: [Електрон. ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/51/95-%D0%B2%D1%80>
4. *Концепція інноваційного розвитку загальноосвітнього навчального закладу (проект)* / Г.Д. Щекатунова, А.Д. Цимбалару, О.І. Красота, Д.О. Пузіков, К.В. Гораш // Рідна школа. – 2011. – №6. – С. 28–38.
5. *Новиков А.М.* Методологія / А.М. Новиков, Д.А. Новиков. – М.: СИНТЕГ, 2007. – 668 с.
6. *Новиков А.М.* Методологія учебной деятельности / А.М. Новиков. – М.: Эгвес, 2005. – 176 с.
7. *Подласый И.П.* Педагогіка: Новый курс: учеб. для студ. пед. вузов: в 2 кн. / И.П. Подласый. – М.: Гуманит. изд-ский центр ВЛАДОС, 1999. – Кн. 1: Общие основы. Процесс обучения. – 576 с.
8. *Философский энциклопедический словарь.* – М.: ИНФРА-М, 2006. – С. 363.
9. *Шейко В.М.* Організація та методика науково-дослідної діяльності: підруч. / В.М. Шейко, Н.М. Кушнарченко. – 4-те вид., випр. і доп. – К.: Знання, 2004. – 307 с.

Анотації

Дмитро ПУЗІКОВ

Принципи оцінювання інноваційного розвитку загальноосвітнього навчального закладу

У статті розглянуто важливий компонент теоретико-методичного забезпечення оцінювання інноваційного розвитку загальноосвітнього навчального закладу – принципи цієї діяльності. Визначено поняття «принципи оцінювання інноваційного розвитку загальноосвітнього навчального закладу», обґрунтовано основу та класифікацію цих принципів. Конкретизовано та описано основні принципи оцінювання інноваційного розвитку загальноосвітнього навчального закладу.

Ключові слова: інноваційний розвиток загальноосвітнього навчального закладу, оцінювання інноваційного розвитку, принципи оцінювання інноваційного розвитку загальноосвітнього навчального закладу.

Дмитрий ПУЗИКОВ

Принципы оценивания инновационного развития общеобразовательного учебного заведения

В статье рассмотрен важный компонент теоретико-методического обеспечения оценивания

инновационного развития общеобразовательного учебного заведения – принципы этой деятельности. Определено понятие «принципы оценивания инновационного развития общеобразовательного учебного заведения», обоснованы основы и классификация названных принципов. Конкретизированы и описаны основные принципы оценивания инновационного развития общеобразовательного учебного заведения.

Ключевые слова: инновационное развитие общеобразовательного учебного заведения, оценивание инновационного развития, принципы оценивания инновационного развития общеобразовательного учебного заведения.

Dmytro PUZIKOV

Principles of evaluation of innovational development of general educational institution

In the article is considered the important component of theoretically methodical bases of evaluation of innovational development of general educational institution – principles of this activity. An author gave determination of concept «Principles of evaluation of innovational development of general educational institution», defined foundation and grounded classification of these principles. In the article are defined and briefly described basic principles of evaluation of innovational development of general educational institution.

Keywords: an innovational development of general educational institution, an evaluation of innovational development, the principles of evaluation of innovational development of general educational institution.

Відгуки учасників проекту

Ліцей №293 І–ІІІ ст. Деснянського району ввійшов у моє життя ще в часи юності. Після того, як наша сім'я переїхала на мікрорайон Троєщина, я навчалася два роки у цьому прекрасному ліцеї. Його директор Леся Юрїївна доклала до створення школи багато зусиль. Вчителі були як рідні батьки, навчали, оберігали, спрямовували в доросле життя. Проводилися різні конкурси, КВК, концерти. Учні нашого дружного класу спілкувалися між собою не тільки у школі, а й після навчання. Ми ходили в кіно, гуляли містом, знаходили спільних друзів. Ми стали однією сім'єю.

Такий чудовий психологічний клімат у школі створюється передусім завдяки особливим

Наша школа як рідна домівка

зусиллям самих педагогів, чудового і харизматичного директора, який є найкращим зразком для наслідування, а також завдячуючи роботі професійного психолога. Вони передбачають конфліктні ситуації, які неминуче трапляються в будь-якому колективі, допомагають школярам розібратися в їх причинах, щоб уникати в майбутньому. Окремо хочу подякувати класному керівнику Валентині Сергіївні Демчук. Вона, мов рідна матір, нас виховувала і оберігала. Саме зважаючи на професіоналізм та відданість роботі вчителів, я обрала для своєї доньки ліцей №293. Тепер вона навчається в 11-му класі.

Відтоді, як я навчалася в ліцеї, тут багато що змінилося, але атмосфера залишилася такою самою доброзичливою та затишною. Вчителі завжди йдуть назустріч дітям, проводять додаткові заняття, готують до дорослого життя. Класний керівник – Надія Максимівна Хринюк – веде дочку з п'ятого класу. Для неї вона стала прикладом для наслідування, адже завжди допоможе,

порадить. У Надії Максимівни великий педагогічний стаж і таке добре серце! Велике спасибі їй та всім педагогам нашого ліцею.

*Оксана ЧУЙКО,
випускниця ліцею та мама
учениці 11-го класу*

